

Kemalizm, Dil ve Hegemonya

Ahmet Tak*

Öz

Türk modernleşme tarihinin önemli veçhelerinden birini Tek Parti döneminde kültürel sahada gerçekleştirilen ve halen tamamen sona erdiğini söyleyemeyeceğimiz dil devrimi oluşturur. Dil devriminin Kemalizm'in hegemonyasının toplumda yayılmasında etkili bir amil olduğu göz ardı edilemez vakadır. Dil devriminin farklı boyutlarının incelenmesinde Gramsci'nin dile dair tespitlerinin ve kullandığı kavramlar takımının ufuk açıcı bir vasfa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle kültürün ve dilin sosyal gruplar ve sınıflarla olan ilişkisinin siyasi karakterini vurgulaması Gramsci'nin incelemelerini önemli kılmaktadır. Gramsci'nin dile dair yazdıkları, fazla bir yekûn tutmamakla birlikte, sonrası için planladığı lakin ömrünün vefa etmediği geniş çaplı bir programın özeti ve yol işaretleri olarak değerlendirilebilirler. Dil ile hegemonya, maduniyet, dünya görüşü, tarih, kültür, hiss-i müşterek, sınıf mücadelesi ve sivil toplum arasında kurmuş olduğu bağlantılar, tahlillerini çok boyutlu bir hale getirmektedir. Çalışmada, Gramsci'nin geniş ve şümüllü yaklaşımının tamamına baş vurmadan, sınırlı bir şekilde de olsa dil devrimi açısından ima ettiği hususların bir kısmı irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gramsci, dil, hegemonya, dil devrimi, Kemalizm.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye, ahmettak@gmail.com, orcid.org/0000-0001-7989-7620

Kemalism, Language and Hegemony

Abstract

One of the important aspects of the history of Turkey's modernization is the Turkish language reform that took place in the cultural field during the Single Party period, and which we cannot say has ended yet. It cannot be ignored that the Turkish language reform was a key factor in spreading the hegemony of Kemalism in society. It can be suggested that Gramsci's findings on language and the set of concepts he uses have a seminal role in the study of the different dimensions of the Turkish language reform. In particular, Gramsci's emphasis on the political character of the relationship of culture and language to social groups and social classes makes his studies important. Gramsci's writings on the language, although they do not hold much of a whole, can be considered as a summary and road signs of a large-scale program that he planned for the future but did not live long enough to do so. The connections that he establishes between language, hegemony, subalternity, worldview, history, culture, commonsense, class struggle and civil society make his analyses multidimensional. This study aims to examine some of the points Gramsci's work implied with regard to the Turkish language reform without referring to his broad and comprehensive approach entirely and albeit in a limited way.

Keywords: Gramsci, language, hegemony, language reform, Kemalism.

Giriş

Lisan bahsinde Gramsci'nin önemi dilin siyasi önemini teorik analiz seviyesinde tafsilatlı bir şekilde tartışmaya başlayan öncü düşünürlerden biri olmasından kaynaklanır. Dil ve diğer meselelere olan ilgisi belli siyasi hedeflerle ve bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak bir program inşa etme cabası ile alakalıdır. Siyasetten müstakil saf entelektüel amaçlar için bir düşünce faaliyeti içinde bulunmamıştı, zaten Gramsci'ye göre sosyal hayatla alakalı olan hiçbir şey siyasetin çekim kuvvetinden kaçamazdı. Gramsci'nin düşünme üslubunun temel ve girift özelliği onun herhangi bir kavramını anlamaya çalıştığınızda bütününe müracaat etmek mecburiyetinde kendinizi hissetmenizdir. Her kavram diğerleri arasında bir işlevselliğe sahiptir ve birbirlerinin farklı veçhelerini açıklarlar. Yine de eserinin tamamlanmamışlığı, dağınık kalması ve gelişme seyri içinde olması bariz bir anlamayı zorlaştırmaktadır. Gramsci'nin dehası mahalli olarak görülebilecek bir sosyal olguyu çalışırken daha geniş bağlamlarda kullanılabilir tarzda teorik perspektif ve kavramlar takımı icat edebilmesinde kendini aşikâr eder.

Gramsci'ye göre, dil belli grupların somut çıkarlarının ifadesidir. Gramsci'nin dil sosyolojisinin tarzını anlamak için Durkheimci yaklaşımla kıyaslayabiliriz. Durkheimci dilbilimciler için dildeki değişiklikler toplumdaki değişikliklerin bir neticesidir. Durkheimci bakış açısı sınıf ve zümreler arasındaki farklı çıkar arayışlarını ve bunlar arasındaki çatışmayı veya sınıfların iktidar arayışlarını öne çıkarma cabası içinde değildir. Gramsci için ise dildeki değişimler bir sosyal sınıf veya zümrenin toplumun kültürü üzerindeki hâkimiyetinin sonuçlarıdır. Gramsci linguistik tabakalaşma ile sosyal tabakalaşma arasında karşılıklı ilişkide ısrarlıdır. Her sınıfın kendine has bir dili ve kendine has bir dünya görüşü vardır. Dildeki yenilikler yeni hâkim sınıfın diğerleri üzerindeki moleküler tesirinin eseridir.¹ Değişme moleküler olmasından dolayı kısmen şuurlu olarak kısmen şuursuzca bireyler vasıtasıyla gerçekleşir. Lakin bu değişimin ferdi bir hüviyete sahip olduğu manasına gelmez. Bireyler ait oldukları sınıfın zan, kanaat ve peşin hükümleri ile hareket ederler.

Gramsci dil mevzusunu analizde, dilin şekillenişinde siyasetin etkisinin görülmesini sağlayacak oldukça kullanışlı bir kavramlar takımı sunmaktadır. Öyle ki kendisinin Marksist siyasi hedeflerinden ayrı bir şekilde de bu kavramlar takımının kullanılabilirliği mümkündür. Bundan dolayı çalışmada kendisi temel referans olsa da Gramsci ile yakın bir paralellik içinde olan bir okumadan ziyade Gramsci'nin kavramlarını ve teorik perspektifini serbestçe kullanan bir okuma

1 Leonardo Salamini, "Gramsci and Marxist Sociology of Language", *International Journal of the Sociology of Language*, 32, 1981, s. 35.

cabası içinde olacağız. Bunun sebebi açıkçası Gramsci'nin siyasi hedeflerini paylaşıyor olmamızdır. Yine de bu makalenin Gramsci ile daha samimi bir paralellik içinde yapılacak çalışmalar için de teşvik niteliğinde olmasını temenni ediyorum.

Bu çalışma, Gramsci'nin teorik kavramlar setinin Dil Devriminin temel karakterinin araştırılmasında ve anlaşılmasında oldukça kullanışlı ve faydalı olduğuna dair bir kanaati paylaşmaktadır ve bunu göstermeye yönelik sınırlı mahiyette da olsa bir numune teşkil etmeyi amaçlamaktadır.

Gramsci'ye göre Dil ve Hegemonya İlişkisi

Siyasi iktidarın toplum içindeki sosyal meşruiyetini nasıl sağladığı, meşruiyetin kaynağının ve dayanağının ne olduğu sosyal bilimlerin ilgi duyduğu önemli tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu meşruiyetin sivil toplum içinde kültürel bir liderlikle elde edilen rızaya dayanan hegemonya vasıtasıyla gerçekleştirilmekte olduğu teziyle Gramsci tartışmaya yeni ve hararetle bir boyut eklemiştir. Zor kullanmaya dayanan tahakkümün karşı kutbunda durmasına rağmen ihtiyaç duyulduğunda kullanılmak üzere hegemonya zor kullanma zırhı ile teçhiz edilmiştir. Gramsci'ye göre Rusya gibi sivil toplumun zayıf olduğu doğulu toplumlardan farklı olarak güçlü bir sivil topluma sahip batı toplumlarında sadece devlet iktidarını ele geçirmek yeterli değildir. Toplumda yönetici sınıfın dünya görüşü yüksek seviyede kurumsallaşmış ve geniş ölçüde içselleştirilmiştir.² Bundan dolayı sivil toplumda kültürel liderliği entelektüeller vasıtasıyla ele geçirmek de gerekmektedir. Sivil toplumda bir hegemonya oluşturmak ancak işçi sınıfının diğer sosyal sınıfları da ikna ederek burjuvaziye karşı bir tarihsel blok oluşturması ile mümkündür. Toplumda bir hegemonya kurmak bunu mümkün kılacaktır. Gramsci'ye göre her 'hegemonya' ilişkisi mecburen bir eğitim ilişkisidir. Milleti oluşturan değişik kuvvetler arasında olduğu kadar uluslararası ve dünya-çapında medeniyetler arasında da cereyan eder.³

Gramsci'nin hegemonya kavramının dikkate değer bir vechesini de dil ve dile dair meseleler oluşturur. Peter Ives Gramsci'nin dil siyasetine yönelik ilgisinin bütün düşüncesi üzerinde belirleyici bir etkisinin olduğunu, ayrıca dili bir metafor olarak kullanmasının hegemonya kavramını zenginleştirdiğini iddia eder. Bunun yanı sıra Gramsci'nin üniversitede hocalarından biri olan Bertoli gibi İtalyan

2 Joseph Femia, "Hegemony and Consciousness in the Thought of Antonio Gramsci", *Political Studies*, cilt 23, sayı 1, 1975, s.35.

3 Antonio Gramsci, *Gramsci Reader: Selected Writings 1916-1935*, ed. David Forgacs, New York, NYU Press, 2000, s. 348.

dilbilimcilerin dillerin nüfus ve coğrafya içindeki yayılmalarını ve diğer lehçeler karşısında üstünlük kazanmalarını açıklamak için hegemonya kavramını kullanıyor olmaları Gramsci'nin terimi siyasi analizin yanında kültür analizi için de kullanabilmesinin yolunu açmıştı.⁴ Gramsci için umumi dil meselesi müştereken tek bir kültürel 'iklime' erişme meselesidir.⁵

Dünya nesnelere değil, anlamlardan oluşur ve anlam dilin içinde inşa edilir. Her dilin bir dünya görüşü ve kavrayışı olduğu şeklindeki tasavvur bu şekliyle kaldığı müddetçe idealisttir. Gramsci dili tarihselleştirerek idealizmin sınırlarının dışına çıkarır. Gramsci'ye göre dillerin tarihi dildeki yeniliklerin tarihidir, fakat bu yenilikler bireysel değildir. Onlar kültürünü yenileyip tarih açısından ilerleme gösteren tüm bir sosyal bütünü yenilikleridir.⁶ Birleşik bir milli dilin teşekkül, tekâmül ve yayılma süreci moleküler süreçler halitası yoluyla gerçekleşir. Ancak zaruret durumunda birleşik bir dil ortaya çıkabilir. Örgütlü bir müdahale var olan süreci hızlandırabilir. Bu lisanın nasıl bir şey olacağı önceden bilinemez ve tayin edilemez. Müdahalenin rasyonel olması, organik tarzda geleneğe bağlı olmasıyla mümkündür.⁷ Rasyonelliğin şartı geleneğe bağlılıktır.

Gramsci'ye göre herkes kendi tarzında ve bilinçsiz olarak bir filozoftur "çünkü herhangi bir entelektüel faaliyetin 'dildeki' en zayıf tezahüründe bile dünyanın hususi bir kavrayışı içerilir"⁸ İnsanın dünyayı kavrayışı dil vasıtasıyla mümkündür. Dille olan ilişkisi dünya görüşünü, dünyaya dair tasavvurlarının temelini oluşturur. "Şayet her dilin dünyaya ve bir kültüre dair bir kavrayışın unsurlarını içerdiği doğruysa, bir kişinin dilinden hareketle onun dünyayı kavrayışının giriftliğinin az mı yoksa çok mu olduğu değerlendirilebilir. Sadece diyalekt konuşan yahut standart dili yarım yamalak anlayan biri, muhakkak, dünya tarihine hâkim olan büyük düşünce akımlarına nispetle fosilleşmiş ve anakronik, az çok sınırlı ve taşralı olan bir dünya sezgisine sahiptir".⁹ İnsanın dile vukufiyeti, dünyaya vukufiyetinin sınırlarını da belirler.

Gramsci'nin "devlet = sivil toplum + politik toplum; yani devlet eşittir zor ile pekiştirilmiş hegemonya"¹⁰ formülasyonu devleti kadiri mutlak, dışı olmayan,

4 Peter Ives, *Language & Hegemony in Gramsci*, Londra, Plato Press, 2004, s. 1, 8-9.

5 Gramsci, *a.g.e.*, s. 348

6 Salamini, *a.g.e.*, s. 30

7 Gramsci, *a.g.e.*, s. 356.

8 Gramsci, *a.g.e.*, s. 325.

9 Gramsci, *a.g.e.*, s. 327.

10 Perry Anderson, *Gramsci: Hegemony: Doğu/Batı Sorunu ve Strateji*, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1998, s. 28.

toplumun bütünü ile özdeş, var olan bütün sosyal kurum ve olguların merkezinde yer alan bir vaka haline getirir. Gramsci'nin metodolojisi yönünden böyle bir devleti sadece modern devre mahsus olarak ele almak, yani tarihin bütünü açısından tanımlayıcı olmadığını dikkate almak özcü yaklaşımdan kaçınmak için makul olabilir. Gramsci hayatı neredeyse daimi bir komplo ve devamlı bir mücadele olarak görür ki aslında hapisanede sona erecek olan siyasi mücadelesi içinde şekillenen şahsi tecrübeleri dikkate alındığında bunda da mazurdur. Gramsci'nin bu sivil toplum tarifinin sivil toplumu devletin bir parçası olarak sunması doğru olarak kabul edildiğinde Türkiye'deki sivil toplumun varlığı ve yokluğuna dair tartışmaların zemininin kayacağı açıktır.

Yeni bir hegemonyanın toplumda inşa edilebilmesi için popüler 'zihniyeti' değiştirecek kültürel bir savaşın verilmesi gerekmektedir. Gramsci hegemonyanın tesis edilmesinde siyaset-tarih, entelektüeller ve halk-millet arasında duygu ve ihtirasa dayanan bir rabitanın olması gerektiğini söyler. Bunun yokluğunda entelektüel ve halk-millet arasındaki ilişkiler sırf bürokratik ve şekli düzene ait ilişkiler haline gelirler. Entelektüeller de görünüşte organik merkezîyetçi bir yapıya sahip olan bir kast veya ruhbanlık oluştururlar. Şayet entelektüeller ve halk-millet, liderler ve takipçiler, yönetenler ve yönetilenler arasındaki münasebet bir duygu ve ihtiras beraberliğine dayanırsa organik bir insicam vasıtasıyla izan ve anlayışa dolayısıyla da bilgiye dönüşmesi neticesinde bir temsil ilişkisi kurulur ve ortaya nihayetinde tarihi blok çıkar.¹¹

Sosyal olan siyasedir. Modern öncesi düşünürler 'sosyal' ve 'siyasi' arasında bir temyizde bulunmadılar, ikisini farklı terimler içinde birbirinden ayırmadılar. Siyasi olandan müstakil bir sosyal hiçbir zaman düşünmediler. İkisini ayırmak modern bir icattır. Bu ikisinin lisan içinde birbirinden ayrılması bile doğuracağı sonuçlar itibarıyla farklı dünya görüşlerine delalet ettiği kadar farklı türden siyasetlere de işaret eder. İki terimin tek terimde birleşmesi veya iki ayrı terim içinde ifade kazanması iki farklı sosyal ve kültürel siyasete ve iktidara işaret eder. İkisinin birbirinden ayrıldığı yerde sosyal bütün veçheleri ile siyasi bir mücadelenin parçası haline getirmek ise, siyasi bir merkeze bağlı olacağından, bütüncül bir tabiiyet ilişkisine yol açacaktır ki bu da totalitarizm demektir. Gramsci için bu siyasi merkez partidir. Gramsci siyasi analizlerinin sonucu olarak tasarladığı siyasi eylem programının böyle bir tehlikesi vardır. Gramsci'nin bir zaafi varsa siyasete çok fazla itimat etmesidir. Ekonomik determinist Marksizmin ekonomik kaderciliğinin tam karşı ucunda durmaktadır. İdealist olmamasına rağmen durum budur.

11 Gramsci, *a.g.e.*, s. 350.

Gramsci'ye göre, her medeniyet önceki medeniyetlerin dilinin kelimelerini kendi dili içinde metaforik (mecazi) olarak kullanır. Gramsci'nin yaklaşımı içinde mevzu ele alacak olursak diyebiliriz ki dilin sekülerleşmesi için kelimelerin tamamen değiştirilmesi gerekmez. Mecaza dönüşmeleri aynı gayeye vasıl olmak için kâfi gelecektir. Lakin kelime haznesi mebzul bir dilin tamamen mecaza dönüştürülmesi mümkün görünmemektedir.

Dil tartışmaları açısından Gramsci'nin önem ve kıymeti, dilin bizzat kendisinin siyasi mücadelenin bir parçası olduğunu aşikâr bir şekilde ifade etmesidir. Gramsci İtalya için dil bahsinin her açılışının hegemonyanın tahkimi ile alakalı olduğunu söyler.¹² Dil sadece dile mahsus siyaset dışı veçhelerden oluşmaz. Dil cemiyet içindeki muayyen sosyal güçlerin, toplumun dünya tasavvurunu şekillendirmek için yatırımda buldukları bir sahadır. Dilin ne olduğu ve ne olacağı iktidar mücadelesine, dünya üzerinde hâkimiyet kurma arzu ve cabasının mahiyetine bağlıdır.

Dildeki değişimler belli sosyal ihtiyaçlarla alakalı olabilir, muhtemelen de öyledir. Bir şeyin sosyal olması onu toplumun bütünü ile irtibatlı veya alakalı kılmaz. Sosyal bir ihtiyaç toplumsal (societal) bir vasfa malik olmayabilir. Sadece daha sınırlı gruplarla da alakalı olabilir ki birçok durumda öyledir. Mühim olan bu sosyalliğin hangi gruba, zümreye veya sınıfa ait olduğudur. Ayrıca bu hususla alakalı olarak kısmi ve orta ölçekli sosyolojik açıklamalar için Robert K. Merton'ın negatif işlev ve net denge kavramlaştırmaları da hatırlanabilir.

Dil çalışmaları da sadece sırf akademik, ilmi bir meraktan hasıl olmaz. Gramsci gramer çalışmalarının da siyasi bir vasfa sahip olduğunu söyler. Yazılı normatif gramer daima bir 'seçimi' bir kültürel eğilimi aksettirir. Bunlar ulaşılması gereken hedefleri tayin ettiği için yazılı normatif gramer her zaman ulusal-kültürel siyasetin bir filidir. Gramsci'ye göre kültürel bir hadise olarak dillerin tetkiki az veya çok şuurlu olan ve şuurlu bir şekilde ifade edilen siyasi ihtiyaçlardan doğmuştur.¹³

Türkiye'de Dil Devrimi ve Kemalist Hegemonyanın İnşası

Gramsci, dikkatimizi, iktidarın niyetlerinden iktidar ilişkilerine, muktedir ile madun arasındaki eşitsiz ilişkinin teşekkülüne ve mahiyetine yönlendirir. Pürüzsüz bir sosyal mekânda iktidarın gerçekleştirmeye çalıştığı hedeflerin tecrit edilmiş bir şekilden ziyade farklı sosyal sınıflar (veya zümreler) arasındaki hiyerarşi ve iktidar ilişkileri yönünden ne anlam ifade ettiğini tetkik etmektedir. Bu

12 Gramsci, *a.g.e.*, s. 357.

13 Gramsci, *a.g.e.*, s. 355, 357.

yönüyle Türk dil devrimine dair kavrayışımıza yeni bir bakış açısı sağlayacağı açıktır. Ülkeyi gelişmişlik yönünden Batılı ülkeler seviyesine ulaştırma maksadı gütmekle beraber, aynı zamanda batılı bir hayat yaşama arzusu ve ihtirası içinde bulunan ve böyle bir hayat tarzını finanse etmek için toplumsal artı-değere el koyma çabası içindeki bir zümrenin eseridir dil devrimi. Türkiye’de de dil mevzuu doğrudan ve değişik şekiller altında muayyen bir hegemonyanın tesis edilmesi ile alakalıdır. Dilin tabi olacağı değişimler Kemalist hegemonyayı tahkim veya tezyif etmeye muktedirdir. Kullanılan dilin kendisi tek başına ülkenin tarihi ve geleneksel kültürü ile ilişkili olarak durulan yeri aşikâr eder.

Kemalist bir hegemonyanın mevcudiyeti ve ihtimali tartışma konusudur. Bu bağlamda, Mesut Yeğen 1930’lu yıllarda 1950 sonrasında “hegemonik bir ufuktan mahrum” ve “her şey ve hiç bir şey” olmasına rağmen 90’lı yıllarda sivil toplum nezdinde muteber hale gelmiş ve kayda değer bir tasvip gördüğünü ifade eder¹⁴. Nur Betül Çelik ise, bütünlüklü bir teorik oluşuma sahip olmamasından kaynaklanan pragmatizmiyle ve birbirinden farklı yinelemeleriyle çoğullaşarak boş bir gösterene dönüşmesi nedeniyle Kemalizm’i tarif etmenin mümkün olmadığını ve pek çok Kemalizm’den bahsedilebileceğini söyler. Çelik’e göre, “Kemalizm, karşı hegemonik konumların eklemlendiği bir merkezi özne oluşturması anlamında hegemoniktir”.¹⁵ Kimlikler üzerinden olmasa da benzer bir vurgu Yeğen’de de mevcuttur. 1950 sonrası için Kemalizm’i yedeğinde durduğu diğer ideolojilerle beraber değerlendirmenin gereğine işaret eder.

Gramsci’ye dayanarak denilebilir ki saf kültürel bir tercih yoktur, sadece siyasi bir tercih vardır. Kültürelmiş gibi görünen bir tercih de daha önceki siyasi bir tercihin sonucudur. Dolayısıyla kültür ve kültür temelli tercihler her zaman için siyasi tercihlerle iç içedir. Elbette ki buradaki ilişki her zaman doğrudan olma vasfına malik olmayacaktır. Siyasi bir olgu olarak dil devriminin hangi grupları içine alıp hangi grupları dışarıda bıraktığı önemlidir.

Dil devrimi muayyen bir dünya görüşünün toplumdaki hâkimiyetinin ilanıdır. Her zaman için dili sahiplenmeye çalışanlar, onu temellük etmeye kalkışanlar vardır. İktidar kimdeyse, o, iktidarını tahkim etmek için dilin üzerinde de kendi iktidarını kurmaya, lisani hâkimiyeti altına almaya çalışır. Yeni Türkçe icat ettiği ve kullanıma soktuğu birçok eklerle birlikte ‘öz’ Türkçe olma iddiasındadır: Cumhuriyet Türkçesi denilebilecek bir gramer oluşumu ile karşı karşıyayız. Dil devrimi yeni bir gramer icat etmiştir, daha doğrusu eskisinin

14 Mesut Yeğen, “Kemalizm ve Hegemonya?”, *Kemalizm*, ed. Ahmet İnsel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

15 Nur Betül Çelik, “Kemalist Hegemonya Üzerine”, *Birikim*, sayı 105-106, 1998.

üzerine ilave yapmıştır. Bu nev-zuhur icadın en göze çarpan timsali sel/sal ekidir. Bu ek Türkçenin gramerinin bir unsuru haline getirilmiştir. Diğer dillerdeki mütekillerinin aksine iki şekilde kullanılır. Hem ismin sonuna getirilerek hem de emir kipinin veya fiil mastarının arkasına gelebilmektedir: isimden türetilen bilimsel, siyasal, tarihsel gibi kullanımın yanı sıra fiillere de eklenerek görsel, işitsel, eğitsel, yönetsel gibi ayrı bir kullanım da icat edilmiştir. Bazen de eklerin kullanılma tarzı değiştirilmiştir, isimlerden sonra gelen -ay ekinin fiillere eklenmesiyle yatay, dikey, düzey gibi Türkçenin mazisinde olmayan türden kelimeler türetilmiştir.

Geçmişte de dile İslam namına, din değiştirmeden neşet eden, tesirleri açısından uzun bir zamana yayılmış, içine çok sayıda nesli alan ve peyderpey gerçekleşen bir müdahale olmuştu. Bu ilmiye sınıfı vasıtasıyla icra olunmuş bir tedrici ve hayatın içinde İslam'ın ıstılahının Türkçeye aktarılmasıyla gerçekleşmiş bir süreçti. Daha sonra Tanzimat devrindeki müdahale ise, ilmiye sınıfının dil üzerinden inşa ettiği kültürel hâkimiyeti yeni yükselen bürokratik entelektüel zümrelerin ele geçirme cabasıydı. Cumhuriyet devri dil devrimi ise, dil üzerinde kurulmuş olan İslam'ın ve onun vasıtası olan Arapçanın tesirini tamamen izale etme veya en alt seviyeye indirme ve seküler bir dünya inşa etme cabasıdır. Dilin her devri ayrı bir siyasi ve kültürel iktidara tekabül etmektedir.

Modernleşme hareketiyle birlikte ilk olarak Tanzimat aydınları Batılı bir tarzda meramlarını ifade etmek ve konuşabilmek için lisanın kelimelerini değiştirmişlerdir. Cemiyet hayatında ikiliklere yol açacak şekilde batılı kurumların toplumun bünyesine aktarılması dildeki değişime için bir teşvik ve yayılmasında bir amil olmuştu. Yeni dil, kaynakları itibari ile mevcut dile çok da yabancı olmayan lakin icat ettiği yeni kelimelerle ondan farklı olan, onu değiştiren bir vasfa sahipti. Mevcut dil Tanzimat öncesi cemiyette salâhiyet sahibi olan zümrelerin iş birliği içinde ortaya çıkmıştı ve halk nezdindeki yansıması büyük oranda tekke ve cami aracılığıyla gerçekleşmişti. Tanzimat'ın dili geçmişin ittifakının yerini yeni bir ittifakın aldığı gösterir. Tanzimat öncesi okuryazar dilinin merkezini medrese ve onunla beraber hareket eden tekke ve siyasal kurumlar teşkil etmişti. Tanzimat'ın dilini ise, yeni batıcı bürokrasi ve temel vasfı gazetecilik olan entelektüeller inşa edecekti. Bir yönüyle Tanzimat'ın Türkçesi 'Tercüme Odası'nın bir mahsulü olarak da görülebilir. Yaygınlaşması en alt seviyeden en üst seviyeye yeni okul sistemi ve basın yayın aracılığı ile sağlanmıştı. Batıya yönelme medrese ve tekkenin tesirini üst sınıflarda sildiği nispette kendisini lisanda da göstermiştir. Yeni dil oluşumu geleneksel bir tarzda konuşulanı işitilmez kılmaktadır. En nihayetinde, kelâmın/sözün sahibi iktidarın da sahibidir.

Kemalizm dil ile bedenlenmiştir. Varlığın bizzat kendisi haline gelmiştir. Bu istihale, metamorfoz, başka bir varoluş tarzına artık lüzum bırakmamıştır. Zahiri Kemalizm, yani bir ideoloji olarak Kemalizm bir posaya dönüşmüştür. Sadece bir gölgeden ibarettir. Siyasi mücadelenin esas unsuru olarak ideolojiyi hedef almak, ideolojik bir çatışma içinde olmak, asıl önemli olan unsuru gözden kaçırmak demektir. Siyasi bir ideoloji olarak Kemalizm’le mücadele etmek bir hayaletle savaştan çok farklı değildir. Kemalizm her Türk’ün daimî mevcudiyetinde her vakit hazır ve nazır bir kudrete istihale etmiştir. Kemalizm’in dilde, dille bedenleşmesiyle beraber artık iki kişinin olduğu yerde üçüncüsü, üç kişinin olduğu yerde dördüncüsü, yani tüm mevcudiyetimizde +1 olarak varoluşu tahakkuk etmiştir. Yeni Türkçenin ve bu Türkçeyi kullananların ayrılmaz bir parçasıdır.

Kemalizm’in entelektüel hasımları da Kemalizm’in inşa etmiş olduğu dili önceki alternatifine rağmen tercih etmiş olduklarına göre, Kemalist gruplar karşısında ast/madun mevkide bulduklarını tescil etmiş olurlar. Diğer bir izah, aslında Kemalizm’in tarihi bloğunun bir parçası oldukları ve aralarındaki anlaşmazlığın grup içi bir liderlik mücadelesi ve rekabeti olduğudur. Kemalizm’in lisanını benimzediklerinde dahi madun mevkilerini terk etmiş olmazlar aksine onu tasdik etmiş ve tahkim etmiş olurlar. Çünkü inandıkları şeyle Kemalizm’in dili arasında telifi kabil olmayan bir uyumsuzluk ve uyuşmazlık yani derin bir insicamsızlık mevcuttur. Ortaya ancak parçalı bir eklektik dünya görüşü çıkabilir.

Ne solun ne de İslamcılığın kendine ait bir lisanı vardır. Her ne kadar sol hareketin büyük bir kısmı dil devrimine hararetle sahip çıkmış ve onu kendi uhdesine almaya çalışmışsa da bu ancak uzun süre geniş halk kitleleri ile iletişim kurmalarını zayıflatmıştır. Belki de bir lisana sahip olmaları ve onu topluma teşmil etmeleri için iktidara gelmelerinin beklenmesi gerektiği söylenebilir. Ancak bu o zamana kadar Kemalist hegemonyaya hizmet edecekleri bunun da zaten hakiki manada iktidara gelmelerine mâni olduğudur. Böyle bir durumda Kemalizm’in tarihsel bloğunun müttefiki olarak kalmaya mahkûmdurlar.

1960 sonrası dönemde göç ile birlikte şehre gelmiş statü (paye ve mevki) arayışı içinde olan yeni nesiller sosyal ve kültürel sermayeleri sebebiyle İslamcılık içinde kendilerini ifade etmeye ve taleplerini dile getirmeye mecbur kalmıştır. Aldıkları eğitim neticesinde İslamcılık ile Kemalizm’in birbirine geçmesi ve eklenmesi vaki olmuştur ki kullanmış oldukları dilin Kemalist karakteri bunun en iyi alametidir. 1960 sonrası İslamcılık modern seküler devletin sistemi içinde eğitilmiştir ve zihin kodları büyük nispette kendinden evvelki İslamcılıkla olduğu kadar hatta ziyadesiyle Kemalizm’le hısımlık içinde bulunur. Bu onun Kemalizm’le olan kader ortaklığını aşikâr eder. Lakin bu kader ortaklığı daha sınırlı bir

şekilde de olsa işin evveliyetinde de mevcuttu. Bütün bir modernleşme hareketi bir yönüyle geleneksel Osmanlı nizamının asli ve hakiki kurucusu olan ilmiye sınıfına karşı yürütülen bir mücadeledir. Diğer modernleşme hareketleri gibi İslamcılık da geleneksel sosyal düzenin ve geleneksel inancın hasmıdır.

Dilin kendisi açık bir hâkimiyet alameti haline gelmiştir. Bu dışarıya karşı değil içeriye dönük bir alamettir. Yani bir zümre hâkimiyetinin alametidir. Bu tür bir hâkimiyet modern çağda kimin milleti temsil etme hakkını temellük etmiş olduğunun da nişanesidir. Ülkenin meşru hükümrânının kim olduğunu aksettirir. Yani modern Türkiye’de geleneksel ve muhafazakâr zümrelerin değil, Kemalist zümrenin ve müttefiklerinin iktidarın sahibi olduğunun alametidir. Dilin kendisi büyük bir gösterendir ve mevcut şekli ile gösterileni Kemalizm’dir.

Dilde milletin dehasından ziyade belli zümrelerin dehasının izini takip etmek daha mümkün görünmektedir. Her devrin dili o devirde hâkim olmuş kültürel iktidar mevkiindeki zümrenin ‘deha’sını ifade eder. Bu sebeple her devrin dilinden o dönemin muktedirlerinin ruhunu okumak mümkündür. Yönetici zümrenin ve müttefiklerinin kültürel zevklerinin izlerini, cemiyetteki hâkimiyeti nispetinde tekrardan inşa ettikleri dilin yapısında yani morfolojisinde, fonetiğinde ve semantiğinde takip edebilmemiz mümkündür. Hakiki manada iktidar olmak ancak dilin sahibi olmakla mümkündür.

Dil devriminin Cumhuriyetin kurucu seçkinleri için taşıdığı ehemmiyeti Türk Dil Kurumu’nun 1951 yılındaki olağanüstü kurultayında takip etmek mümkündür. 1951 senesinde Türk Dil Kurultayı’nda yapılan tüzük değişikliği ile amaç maddesi “dil araştırmalarının devrimci bir anlayışla ve bilim metotlarına uygun olarak yapılmaya çalışılacağı” şeklinde yeniden tespit edilmiştir. Millî Eğitim Bakanını Kurumun doğal üyesi ve başkanı kabul eden hüküm kaldırılmış, Yönetim Kurulunun kendi içinden bir başkan seçmesi karara bağlanmıştır. Aynı zamanda Cumhurbaşkanının Kurumu koruyuculuk görevine dair hüküm de iptal edilmiştir.¹⁶ Dil Kurumu devlet idaresinin Demokrat Partiye geçmesinden sonra devletle bağını kesmiş bir anlamda kendini sivilleştirmiştir. Devlet devredilebilirdi fakat Kurum asla. “Dil reformunu desteklemek, Kemalist radikalizmin bir ciheti olarak kutsal bir şey haline geldi; ve lengüistik tasfiyeciliği ile Cumhuriyet radikalizmi arasındaki bu biraz tuhaf beraberlik, Marksizm tarafından devralındığı zamana, günümüze kadar sürmüştü. Bu, çağdaş Türklerin kendileri için bir Türk kimliği meydana getirmenin mevcut yollarından biridir”.¹⁷

16 Türk Dil Kurumu, *Tarihçe*, <https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/>

17 Şerif Mardin, *Türkiye’de Din ve Siyaset: Makaleler 3*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000, s. 69-70.

Eğer Kemalizm bir “özne” ise, linguistik bir öznedir ve dilin içinde faaliyet göstermektedir. Kemalizm İnönü devrinde dille alakalı bir vakaya dönüşmüştür. Dil devrimi Kemalist olmanın temel referans noktası haline gelmiştir. Bundan dolayı da Kemalizm’in modernleşme projesini samimiyetle benimsemiş olmasına rağmen, sırf dil devrimine iltifat etmediği için Ahmet Hamdi Tanpınar unutulmaya terk edilmiştir. Dil devrimi modern Türk aydınının devletin ne tür bir gönüllü emir erine dönüştürüldüğünün en bariz emaresidir. Devletin tedarik ve emr eylediği terim ve kelimelerle düşünen bir filozof dünyanın başka hiçbir ülkesinde görülmemiştir. Devletperestlik her zümrede en üst seviyededir ve herkesi devletin kulları haline dönüştürmüştür. Kemalizm’in bir sınıf tabanının olmaması dil devriminin aldığı desteğin sosyal tabanını genişletmiştir.

Dil devriminin bir sınıf tabanı olmamakla beraber öztürkçe terim ve kelimeler kullanmak bariz bir sosyal statü işareti işlevi görmüştür. Bir çizgi çekmiştir, geçmişe ait olanla geleceğe ait olacak olan arasında. Öztürkçe kullanmak arkamızın bir parçası olmamaktır. Aydın bir Cumhuriyet bireyi olmanın göstergesi/alametidir. Geçmişin kökten yanlış olduğunu ve her şeyinin terk edilmesi gerektiğini düşünenler sadece Kemalistler ve solcular değildir, İslamcılar da (ideal tipi içinde) aynı fikirdedir. Öztürkçe kullanmak dünün köylü çocukları için artık bir üstünlük alametidir. ‘Cevap’ kelimesini kullanan anne-babalarının aksine ‘yanıt’ kelimesini kullanarak modern bir şehirli olduklarını, yeniliklere direnen dar kafalı, dünyadan habersiz ve dün de yaşayan, tarih dışı zavallı bir köylü olmadıklarını ispatlamış olurlar. Öztürkçe Kemalist bürokrasinin hegemonik gücünün ifadesi ve işaretleyicisidir. Bir sınır çizmiştir. Bu sınır mazi ile arasına çizdiği bir tarihi huduttur. Modern çağın tamamen kendisine ait olduğunu geçmişin sosyal güçlerinin bu huduttan beriye ulaşamayacaklarının, mazinin artık ebediyen bir yokluğa delalet eden bir işarete dönüştüğünün ifadesidir. II. Mahmud’la doğumu gerçekleştiren bürokrasi kendi emsalsizliğinin, biricikliğinin ve sahip olduğu potansiyel iktidarın idrakine artık tamamen erişmiş görünmektedir ve iktidarını hiç kimseyle, hele tarihe ait olanlarla paylaşmamayı tercih etmektedir.

Saussure, dilin uzlaşmaya dayandığını söyler. Öyleyse bu uzlaşma kimler arasındadır veya kimler uzlaşma içinde yer alamazlar, uzlaşma halkasından doğrudan dışlanmasalar bile uzlaşma içinde yoklukları hissedilmeyecek olanlar kimlerdir? Madun olma linguistik uzlaşmanın dışında kalmak demektir. Madun etiketlenmiş yani yaftalanmış ve sesi yoklukta yankılanmaya mahkûm edilmiştir. Konuşur ama konuştuğu sadece mahdut mekânlarda duyulur ve hemen ardından yokluğa karışır. Geniş bir çevrede duyulmasına müsaade edilmez. Şayet duyulacak olsa muhatapları için iç bulandırıcı bir ahvale yol açacaktır. Bir sese

sahip olabilmek için bir sesinin olmaması gerekir. Ancak hâkim mevkide bulunanın sesinde eridiğinde, ayrışmamış hale geldiğinde, asimile edildiğinde bir sesle ama kendine ait olmayan bir sesle konuşabilir. Dilde benzeşme muktedir zümre tarafından asimile edilmişliğin alameti farikasıdır. Sesin sahibi kimse konuşan odur; kendi mevki ve makamına muhalif fikirler ifade edilse dahi. Marshall McLuhan'ın söylediği gibi “araç mesajdır”¹⁸. Muhalif ses ontik bir değişmeye tabi kılınmış ehlileştirilmiş, evin sadık bir azasına tahvil edilerek evcilleştirilmiştir. Eve dâhil olan her şey ev sahibinin tasarrufu altında bulunur.

Cumhuriyetin kurucu elitleri herhangi bir sınıfın temsilcileri değildirler. Kendilerini bütün sınıfların üstüne yerleştirirler. Tersinden de söylenebilir. Türk milleti imtiyazsız ve sınıfsız bir topluluk olarak görülüyorsa, sınıfların daha alt bir mevkide dahi meşruiyeti yoktur. Böyle bir ahvalde farklı sınıf çıkarlarından ve temsiliyetinden bahsetmek mümkün olmaz. Aynı zamanda sınıflar siyasetten de dışlanmış olur. Devletin dışındaki her zümrenin kolektif menfaati gayri-meşru bir talep olarak görülür.

Dil devriminin büyük bir muvaffakiyetle cemiyet hayatı içinde yerleşmiş olması Türk aydını ile devlet arasındaki ilişkinin vasfı hakkında bilgi verecek mahiyettedir. Modern Türk aydını rejimin organik aydınıdır ve mevcut bütün ideolojileri gayri-ihiyari bir işbölümü içinde kullanarak Tanzimat'ta tespit edilmiş hedefe doğru cesurca ilerlemesi için Türk halkını teşvik eder. Kitleler üzerinden kolektif eylem planları yapanlar umumiyetle kitleleri araçsallaştırma meyli içinde bulunurlar. Yüksek hedeflerine vasıl olmak için kitleler bir alet vazifesi görürler.

Kemalizm, terimin standart anlamı içinde, hiçbir zaman sistematik bir ideoloji olmamıştır. Yine de batı medeniyeti karşısında bir özlemi, gıptayı, hayranlığı, vuslat arzusunu muntazaman dile getirmiştir. Osmanlı Avrupa'nın coğrafyasını istemişti. Dünyayı bütün mevcut sosyal tarzların değişmez bir şekilde muhafaza edildiği bir kavimler müzesine çevirmeyi istiyordu. Kemalizm ise, Avrupa'nın sosyal-kültürel-ahlaki coğrafyasına âşıktı ve ona karşı derin hisler besliyordu. Osmanlı'nın Avrupa ile ilişkisi kudret ile alakalıyken Kemalizm'inki derin bir arzu ve iştiyak barındırıyordu. Hissi, hatta daha derinde insiyaki bir hüviyete sahipti (Pareto'ya göre bu ahval bütün ideolojiler için caridir). Kendisini hiçbir zaman derin ve intizamlı bir düşünce sistematığı içinde ifade edemedi. Fikri seviyede her zaman sathi kalmıştır. Dolayısıyla Kemalist olmak için muayyen ve sabit esaslar üzerinde kurulmuş bir fikriyata sahip olmaya hacet yoktur.

18 Nick Stevenson, *Understanding Media Cultures: Social Theory and Mass Communication*, 2nd ed., Londra, Sage Publication, 2002, s. 121.

Kemalizm'in kurduğu dilin içine girdiğinizde bir eklemleme vetiresine tabi olursunuz. Kemalizm'in dildeki hegemonyasını genişletmiş olursunuz. Hegemonya insanları hizada tutmak, hizada durmaya razı etmek olarak da tarif edilebilir. Nihayetinde hegemonya sadece kendi menfaatine olan bir durumu herkesin veya en azından çoğunluğun menfaatine bir olgu imiş gibi cemiyete takdim edebilmek ve bunda inandırıcı olmaktır. İnandırıcılık yani ikna hususunda en etkili unsurlardan biri milliyetçilik yani Türkçülük ve Türklük vurgusudur. Kemalizm'in başarılarından önemli bir tanesi Türklüğü öncelikli bir referans haline getirirken kendi ideallerini Türklükle aynılaştırabilmeyi başarmış olmasıdır.

Dil içinde, müesses yeni dili kullanarak, aktif bir rıza göstererek Kemalist hegemonyanın mütemadiyen inşa edilme coşkısına katılabilirsiniz. Kemalizm, bütün mevzilerini boşaltmış ve ortalıkta hegemonyaya dair bir problem varmış gibi görünüyorsa ondadır. Lakin Kemalizm'in artık herhangi bir hegemonya kurmaya ihtiyacı yoktur. Çok daha derin bir yere yerleşmiştir. Artık zihninizin içindedir. Zihinlerimizi birbirine bağlayan, birbirimizle aramızdaki münasebetleri tanzim eden bir merciye dönüşmüştür. Kemalizm her yerededir. Dev bir propaganda sistemine sahiptir. Bütün bu medya, televizyon kanalları, gazeteler kullandıkları dil itibarıyla Kemalizm'in gönüllü ajanları olarak çalışırlar. Aynı zamanda bütün bir çeviri endüstrisi de aynı merciye ve onun hedeflerine hizmet eder. Muhalif olmak bir şey değiştirmez. Kullanılan lisan, dil devriminin mahsulüdür. Kemalist bir dil olduğu müddetçe bir şeylere itiraz etmenizle tasvip etmeniz arasında bir fark yoktur. Kemalizm, 'evet ve hayır'ın ötesine geçmiştir. Evet ve hayırın zeminini teşkil eden bir mevkiye yerleşmiştir. Artık varlığı bir arada tutan bağıdır.

Madunların tarihini yazmak için bir metodoloji geliştiren Gramsci'nin aksine Spivak, madunun sesi yoktur der. Bir sese sahip olduğunda madun olmaktan çıkar. Madunlar tarihe kayıt düşülecek hiçbir iz bırakmamışlardır.¹⁹ Günümüzün iletişim uzmanlıkları ve disiplinleri içerisinde herhangi bir madun sınıfın veya zümrenin sesinin olmaması hiçbir şekilde konuşamaması mümkün müdür? Bütün bir sosyal bilimlerin ve medyanın toplumun her zerresine ulaşma çabasında olduğu bir seferberlik içinde Foucault'nun ifadesi ile "söyleme kışkırtmanın" her yeri sardığı bir devirde kim konuşmazlık edebilir? Yine de tam bir karşıt tez Baudrillard tarafından seslendirilecektir: Kitleler söz konusu ise, konuşan kimse yoktur.

19 Marcus Green, "Gramsci Cannot Speak: Presentations and Interpretations of Gramsci's Concept of the Subaltern", *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, cilt 14, sayı 3, 2002, s. 16.

Bütün iletişim teknikleri ister sosyal bilimlere ait olsunlar isterse medyaya ait olsunlar kitleleri konuşturmada onlara sahici bir ses vermede akim kalırlar, herhangi bir sonuç elde edemezler. Kitlelerin bu sessizliği, bir kara deliğe dönüşmüş olmaları onları madun kılar mı? Baudrillard iktidarın ölmüş olduğunu da söyler.²⁰ Yapılanların gayesi ölümü gizlemek, matemi ertelemek, defni geciktirmektir. Her türlü iktidar oyunu artık manasızdır, nihilistçe bir çabadır. Kitlelerin kendilerini geriye çekip bir seyirciye tahvil ettiği bir yerde iktidar oyunu elitist ama beyhude bir uğraştır. Geride sadece kitlelerin gösteri izleme arzusunun kaldığını söyleyerek Baudrillard bir anlamda bizi tarihin sonu tezine farklı bir yoldan getirir. Tarihin sonunu getiren medyadaki iletişim patlaması ve her şeyin bir gösteriye dönüşmüş olmasıdır. Lakin ortada bir muvaffakiyet ve zafer yoktur. Belki de medyanın asıl maksadı zaten çok fazla gürültü yapıp konuşmayı anlaşılabilir ve anlamsız hale getirmektir. Dilin de ölmüş olduğunu söylemek Baudrillard'a oldukça yakışırdı.

Hazır basmakalıp fikirlerin konuşmanın muhtevasını teşkil ettiği bir yerde hakikatte konuşanın kim olduğunu nasıl anlayabiliriz? Gramsci açısından bu hazır basmakalıp düşüncelerin kaynağı olarak hiss-i müştereki (commonsense) görmek mümkündür. Yine de hiss-i müştereki ait olan her şeyin art niyetli olduğunu düşünülemez. İçinde asırların tecrübesini ve birikimini barındırmaktadır. Bunların ise, kendi aralarında insicamlı olmadıklarını bize bizzat Gramsci söyler. Hissî müşterek bu insicamsızlığı ile farklı ihtimallere imkân hazırlar. Benzer bir insicamsızlığı yeni Türkçede de görmek mümkündür. Öztürkçe yeni kelimeler üretme akademik faaliyetin dışına taşmış sivil hayattan uzman olmayan birçok kişinin katılımıyla dil son şekline bürünmüştür. Bu sivil coşku dili birbirine tezat olan birçok felsefi cereyanın üzerinde parıldadığı bir aynaya dönüştürerek Türkçenin semantiğini insicamsız ve istikrarsız bir hale getirmiştir. Gramsci popüler 'zihniyeti' değiştirmek için kültürel bir savaşın zaruretinden bahsetmekteydi. Bunun için de hegemonyanın hiss-i müştereki kadar ulaşması zaruretti. Öztürkçe denilebilir ki bizzat hiss-i müşterekin kendisi olma temayülü sergilemektedir. Yenileri türetilirken bazen kök kelimenin ne ifade ettiği yeterince dikkate alınmadığı için bazı kelimelerin zahirde mevcut anlamı ile kökten gelen ama açıkça dillendirilmeyen anlamı tezat teşkil edebilecek şekilde farklı şeyler anlatabilmektedir. Dikkatli dinleyenler 'sözcüklerin' söylediklerinden başka daha altta konuşan bastırılmış bir sesin var olduğunu fark edebilirler.

20 Jean Baudrillard, *In the Shadow of the Silent Majorities or the End of Social*, New York, Semiotext(e), 2007.

Sonuç

Her şeyden önce Kemalizm'in ne bir sınıf ideolojisi olma ne de sınıf hegemonyası inşa etme ile alakası vardır. Esasen çoktan beri kurulmuş olan bürokratik vesayetın kurumları arasındaki işleyişı uyumlu hale getirmeyi ve aynı temel hedefe yönlendirmeyi gaye edinmişti. Yapılması gereken şey kitleleri de bürokratik zümrenin liderliğinde aynı hedeflere sevk ve seferber etmektir. Şerif Mardin sosyal bir tip olarak tüccarın Cumhuriyetin idarecilerince benimsenmediğini söyler. Millî bir burjuva oluşturma çabaları zayıf “serbest iktisat” kırırdanışlarına yol açsa da, siyasi seçkinlerin kanaati Türkiye’de bir kapitalist zümrenin çıkmasının mümkün olmadığı yönündeydi. “Kapitalist zümrelere seçkinlerce “Türkiye’nin toplum strüktürü bakımından” az şans tanınması, aslında onlara şans tanımamak isteğinin ifadesi olmuştur. Türkiye’nin bir borsa merkezinden idare edilmesi Cumhuriyet idarecilerinin idealinin tam tersiydi”.²¹ Türkiye’de bir sınıf hegemonyasından ziyade hayat tarzları üzerinden şekillenmiş bir hegemonya mücadelesinden bahsedebilmek daha fazla ihtimal dahilinde görünmektedir.

Kemalizm’in devletin bütün iktidar ve imkânlarını kullanarak halkın içine sızabileceği en uygun kanal dilin kendisiydi. Musiki İnkılabında mağlubiyete uğratılmasına rağmen (geleneksel olmayan şehirli sivil seküler unsurlar tarafından geriletildiği), dil devrimindeki başarısı büyük olmuştur. Kendisine muhalif olanların bile zaman içinde desteğini kazanabilmeyi başarmıştır. Marksistler ve diğer sol ideolojiler kadar, gecikerek de olsa entelektüel paye peşindeki 1960 sonrası yeni İslamcı entelijensiya da dil devriminin coşkısına gönüllü bir şekilde iştirak etmiştir. Kemalizm kendisini dilin içine zerk ederek milletin bütününe mal etmiş olur. Dil devrimi ile beraber dil artık Kemalizm’in evidir. Yapılmak istenen, dili Kemalizm’in yurdu olarak yeniden kodlamaktır. Dil şayet varlığın evi ise, Kemalizm artık varlığın kendisidir. Varlık sorunu Kemalist olup olmama sorunudur.

1990’lı yıllardan sonra yaşanan iç ve dış siyasi gelişmelerin neticesinde Kemalizm’in dilin dışında hegemonyasının ne derecede kudretli olacağı farklı sosyal zümreler arasında bürokratik vesayetın mi yoksa dini ve geleneksel unsurların mı daha büyük bir tehdit olarak algılandığı ile alakalıdır. Hegemonyanın belki de en önemli özelliği alternatifsizlik duygusu verebilmesidir. Dünyanın küresel bir köye dönüştüğü bir devirde Kemalizm gibi batıyı hedef göstererek bu hedefe ulaşmakta yeterli yol katedememiş bir ideolojinin dili ele geçirmesine rağmen uzun vadeli kapsayıcı bir hegemonya kurabilmesi zordur. Lakin bu zorluk sadece Kemalizm için cari değildir. Ulusal düzeyde kalmış bütün hegemonyaların küresel hegemonyalar tarafından gölgelenmesi ve aşındırılması mevzubahistir.

21 Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 142143-.

Kaynakça

Anderson, Perry, *Gramsci: Hegemony: Doğu/Batı Sorunu ve Strateji*, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1998.

Baudrillard, Jean, *In the Shadow of the Silent Majorities or the End of Social*, New York, Semiotext(e), 2007.

Çelik, Nur Betül, “Kemalist Hegemonya Üzerine”, *Birikim*, sayı 105-106, 1998. (<https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-105-106-ocak-subat-1998/2301/kemalist-hegemonya-uzerine/6280>)

Femia, Joseph, “Hegemony and Consciousness in the Thought of Antonio Gramsci”, *Political Studies*, c. 23, s. 1, 1975.

Gramsci, Antonio, *Gramsci Reader: Selected Writings 1916-1935*, ed. David Forgacs, New York, NYU Press, 2000.

Green, Marcus, “Gramsci Cannot Speak: Presentations and Interpretations of Gramsci’s Concept of the Subaltern”, *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, cilt 14, sayı 3, 2002.

Ives, Peter, *Language & Hegemony in Gramsci*, Londra, Pluto Press, 2004.

Mardin, Şerif, *Din ve İdeoloji*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

_____, *Türkiye’de Din ve Siyaset: Makaleler 3*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

Salamini, Leonardo, “Gramsci and Marxist Sociology of Language”, *International Journal of the Sociology of Language*, 32, 1981.

Stevenson, Nick, *Understanding Media Cultures: Social Theory and Mass Communication*, 2nd ed., Londra, Sage Publication, 2002.

Yeğen, Mesut, “Kemalizm ve Hegemonya?”, *Kemalizm*, ed. Ahmet İnel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın her aşamasından yazar sorumludur.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

